

Katoliški shodi na Slovenskem

Vloga in pomen Cerkve za slovenski narod je eden ključnih elementov za razumevanje Slovencev kot naroda. Slovenci dolga stoletja nismo imeli svoje države in zato tudi ne svojih političnih, socialnih in kulturnih ustanov, je pa vse to zaradi svojega verskega delovanja delno nadomeščala Cerkev. Duhovniki, kot eden izmed najbolj izobraženih delov slovenskega naroda, so postali v 19. stoletju, ob vsesplošnem (evropskem) razvoju narodnostne ideje in zavedanja, eni izmed nosilcev političnih, socialnih in kulturnih idej. Konec 19. stoletja se je z rastočim nemškim in italijanskim (deloma tudi madžarskim) nacionalizmom, razvojem gospodarstva, povezanim z okrepljenim liberalizmom tudi na Slovenskem pokazala potreba po krepitvi in umestitvi slovenskega nacionalnega razvoja v evropske socialnopolitične in ekonomske tokove. To je kmalu začelo predstavljati jabolko spora med nastajajočimi liberalnimi, socialdemokratskimi krogi na eni strani in katoliškim krogom na drugi strani. Predvsem slednji se je s katoliškimi shodi, ki so jih organizirali leta 1892, 1900, 1906, 1913 in zadnjega že po prvi svetovni vojni leta 1923, razmeroma dobro prilagajal novim zahtevam ter v tistem času odigral vodilno vlogo med slovenskim narodom, dokler mu tega ni nasilno odvzela komunistična revolucija.

Slovenski katoličani so že na prvem katoliškem shodu opredelili pomen in potrebo družbene angažiranosti katoličanov, ki pa je imela prvenstveno versko razsežnost v duhu smernic papeža Leona XIII. (1878-1903). Prvi katoliški shod je bil nato podlaga vsem drugim, še posebej pa drugemu in tretjemu, kjer so izdelali tudi čedalje bolj natančen program

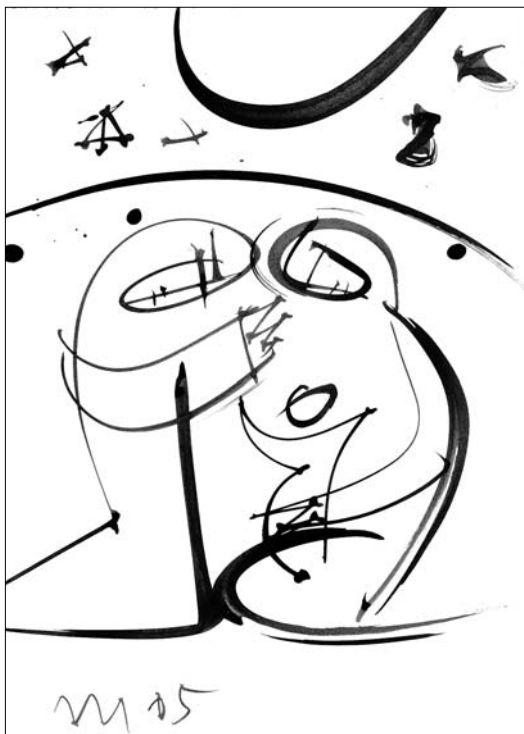
socialnopolitičnega in kulturnoprosvetnega delovanja med Slovenci. Prvi katoliški shod je potekal v Ljubljani od 29. do 31. avgusta 1892. Tudi vsi naslednji katoliški shodi so se odvijali v Ljubljani, in sicer drugi katoliški shod od 10. do 12. septembra 1900, tretji katoliški shod je potekal od 26. do 28. avgusta 1906, četrti katoliški (slovensko-hrvaški) shod je potekal od 24. do 27. avgusta 1913 ter peti in hkrati zadnji katoliški shod od 25. do 28. avgusta 1923.

Vsi katoliški shodi na Slovenskem so bili organizirani po vzoru podobnih prireditev drugod po Evropi. Neposredna pobuda za sklic prvega katoliškega shoda je bil tako drugi avstrijski katoliški shod, ki je potekal na Dunaju leta 1889. V drugi polovici 19. stoletja je namreč v Avstro-Ogrski katolištvo vedno bolj slabelo, zato so se katoličani celotne monarhije na shodih leta 1877, posebno pa leta 1889 zavzeli za prenovo verskega življenja v duhu dokumentov papeža Leona XIII. o svobodi, filozofiji, socialnih in gospodarskih vprašanjih, politiki itd. Papež Leon XIII. se je namreč zavedal svoje naloge oznanjevanja krščanskega nauka že skoraj razkristjanjenemu svetu. V svojih okrožnicah je hotel dokazati, da daje krščanstvo tudi v modernem času pravi in realističen odgovor na nova družbena vprašanja. V svoji okrožnici *Immortale Dei* (1884), ki govori o krščanski ureditvi države, med drugim zapiše tudi, da je kristjan poklican, da se za svoje ideale bori ter da se ta boj začne v njem samem, in sicer tako, da slabost nadomesti s krepostjo, nadaljuje pa se v svetu z uveljavljanjem duha resnice in pravice. Tu ne gre za boj, ki bi temeljil na nasilju, pa vendarle zahteva od ti-

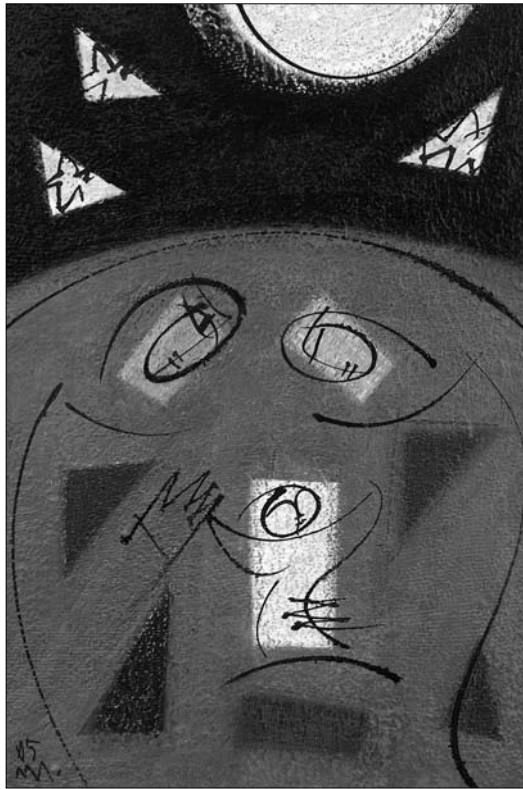
stega, ki se zanj odloči, pripravljenost na žrtve. Njegova okrožnica postavi tudi načelo, ki pravi, da je na splošno prav in primerno, da katoličani sodelujejo pri javnem delu. Močno je tudi odmevala delavska okrožnica papeža Leona XIII. *Rerum novarum* iz leta 1891, v kateri je spregovoril o težkem položaju delavcev ter postavil temelje krščanskega reševanju socialnega vprašanja. Papež Leon XIII. je med drugim tudi zapisal: *“Edino zdravilo, ki bo pozdravilo rane, katere mučijo današnji svet, je, da se ta v javnem in osebnem življenju vrne k Jezusu Kristusu in h krščanskim zakonom življenja”*.

Podobno nalogo so si zastavili tudi slovenski katoliški shodi, ki so bili sestavljeni iz manifestnih zborovanj, ki so se jih udeleževali tudi najvišji slovenski cerkveni dostojanstveniki, kot gostje pa tudi predstavniki iz avstrij-

skih dežel, predstavniki slovenskih izseljencev, hrvaški katoličani in drugi. Shodi pa niso pomenili le zborovanja, temveč so vključevali tudi različna strokovna posvetovanja v odsekih (odsek za šolstvo, krščansko vedo in kulturo, socialne zadeve, odsek za katoliško življenje, tisk in za katoliško narodno organizacijo), na katerih so obravnavali najbolj pereča gospodarska, politična, kulturna, izobraževalna in znanstvena vprašanja. V okviru teh posvetovanj je nastalo kar nekaj izredno dobrih analiz slovenske družbe v takratnem času in so služile kot podlaga sklepom, ki so jih sprejemali na zborovanjih in so pomenili smernice za nadaljnjo angažiranost in vključevanje katoličanov v javni prostor. Če spremljamo sestavo takratnega slovenskega naroda, je najbrž razumljivo, zakaj so bila v ospredju predvsem kmečka in delavska vpraša-

Božična meditacija, 2005. Risba s tušem na papir.

Božična meditacija, 2005. Akril na platno.

nja. Prav kmete in delavce je najbolj prizadela gospodarska kriza v drugi polovici 19. stoletja. Šele množično katoliško združništvo, ki ga je na noge postavil Ivan Šuštar, razvil pa Janez Evangelist Krek, je proti 1900 uspelo zaustaviti propadanje podeželja.

Idejni okvir predlaganim sklepom na teh shodih so predstavljali politični in socialni nadzori katoliške Cerkve, praktični okvir pa so nudile izkušnje katoliškega socialnega gibanja v Nemčiji in socialnega katolicizma v Avstriji, ki so ga slovenski katoliški voditelji prilagodili slovenskim razmeram. Kot sem že omenila, so se na shodih močno angažirali tako takratni cerkveni voditelji kot tudi pomembni slovenski politiki. Tako sta dala shodom močan osebni pečat škof dr. Jakob

Missia ter dr. Anton Bonaventura Jeglič, duhovnik dr. Anton Mahnič iz Gorice, ljubljanska duhovnika dr. Andrej Kalan ter dr. Ignacij žitnik, s svojimi somišljeniki se je uveljavil dr. Janez Evangelist Krek. Med laiki je bil zagotovo osrednji lik dr. Ivan Šušteršič, kasnejši prvak katoliške narodne stranke. Kljub veliki angažiranosti duhovnikov pri pripravi in na samih shodih, pa cilj katoliških shodov ni bil prevlada duhovnikov v javnem življenju, kot se rado večkrat zmotno prikazuje, temveč določitev smernic, po katerih naj bi ravnali vsi slovenski katoličani v javnem življenju, konkretne sklepe pa naj bi izpeljali izobraženi in samozavestni katoliški laiki. Glavna naloga Cerkve in cerkvene hierarhije pa naj bi bila le moralna podpo-

ra, škof, kot najvišji na tej lestvici, pa avtoriteta v kritičnih trenutkih.

Najpomembnejša shoda sta bila prvi in drugi shod, ki sta pomenila za katoliški tabo pravi polet. Prav prvi katoliški shod je izoblikoval katoliški politični program, ki ni bil le privlačen, temveč je bil sestavljen razmeroma realno in je Slovenski ljudski stranki desetletja prinašal velike uspehe na volitvah in ustrezno temu tudi pomembno politično vlogo, ki pa mu jo je komunistična revolucija vzela. Shoda sta pomenila tudi enega vrhov Krekovega delovanja. Krek je nato na tretjem katoliškem shodu ugotavljal ugodno vzdušje, ki je zavladalo med slovenskimi katoličani po uveljavljanju socialnopolitičnih, gospodarskih in kulturnih reform³. Prav na osnovi programa katoliškega gibanja, katerega odraz so bili tudi katoliški shodi, je Slovenska ljudska stranka na Kranjskem (od 1905) ter v ostalih deželah zagovarjala in uveljavljala načela volilne reforme, ki naj bi prinesla večje ugodnosti slovenski avtonomiji, ki pa se je kasneje, pri dejanski izvedbi, izkazala za ne najboljšo rešitev, saj so na Koroškem Slovenci (tudi zaradi nemškega pritiska) dobili le en mandat. To je bil tudi razlog, da se koroški Slovenci tretjega katoliškega shoda niso udeležili. Naslednji, četrti katoliški shod, je potekal v znamenju zbliževanja med Slovenci in Hrvati, pa tudi razdora med Šušteršičem ter Krekom. Edini katoliški shod, ki je potekal v času Kraljevine SHS, pa je v ospredje postavil prizadevanja za prilagoditev novim političnim in idejnim razmeram, medtem ko je bilo gospodarsko vprašanje, ki je bilo eno izmed stebrov prvega shoda, že precej v ozadju.

Prvi katoliški shod (29. do 31. avgust 1892)

“Vse toži o hudih časih. Huda revščina tare kmeta, obrtnika in delavca. Od javnih zborov ubogi Lazar komaj drobtinice dobi. Nasprotno

*pa rastejo davki, množe se bremena, da kmet več shajati – dihati ne more.”*⁴ S temi besedami je zbrano množico na prvem katoliškem shodu nagovoril predsednik shoda ljubljanski prelat dr. Andrej Čebašek, medtem ko je tajništvo in organizacijo zbora vodil bogoslovni profesor dr. Ivan Janežič. Pokroviteljstvo shoda je prevzel tedanji ljubljanski škof dr. Jakob Missia, pripravljalni odbor zanj pa se je prvič sestel že na začetku leta 1892. Poleg dr. Čebaška in dr. Janežiča so imeli odločilno vlogo v organizaciji shoda in pri uresničevanju njegovih sklepov duhovniki vseh slovenskih pokrajin, še posebej pa ljubljanski. Tako sta iz Gorice prišla dr. Anton Mahnič in dr. Anton Gregorčič, iz Ljubljane dr. Andrej Kalan, dr. Ignacij žitnik, dr. Janez Evangelist Krek, p. Hugolin Sattner, s Koroške pa Gregor Einsiedler.

Kot je bilo že omenjeno, so na shodu posebno pozornost namenili šolstvu, krščanskim vedam in umetnosti, katoliškemu življenju, tisku, socialni problematiki ter katoliškim narodnim organizacijam. Celoten shod je tudi prevečala težnja, da bi slovenski katoličani obračunali z liberalizmom in slogaštvom, ki sta dovoljevala, da so slovenski liberalci izkoriščali Cerkev in vero za širjenje svojega političnega vpliva, obenem pa so smešili in poniževali vero in cerkvene dostojanstvenike. Dr. Anton Mahnič je kot eden glavnih vsebinskih nosilcev shoda zahteval, da je treba katoliško narodno organizacijo zastaviti na jasnih katoliških načelih, ter je zavračal vsak kompromis z liberalnimi voditelji, h kateremu so bili nagnjeni tudi nekateri duhovniki (še posebej dr. Anton Gregorčič z Goriške). Katoliški politični voditelji so podprli Mahničeve zahteve, katerih glavni cilj je bilo *“poglobljeno in dosledno krščansko življenje v osebem in javnem življenju, ne pa ločevanje Slovencev, kot se danes rado poudarja”*. Mahnič, Missija ter ostali idejni voditelji so imeli pri svojem delovanju pred

oči predvsem nevarnost idej liberalizma na gospodarsko-socialnem, političnem in idejno-filozofskem področju, ki so izhajale iz poudarjanja človekove absolutne svobode. Liberalizem je sicer res izostril čut za svobodo, podobno kot komunizem za enakost, vendar sta oba zahtevala preveliko žrtev.⁵ Tako so opozarjali, da je liberalizem zaradi kapitalistične proizvodnje, ki jo je ustvaril, le navidezno svobodomiseln, v resnici pa je tiranski.

Že v uvodnem delu sem omenila, da so bili udeleženci shoda razdeljeni na šest odsekov, ki so obravnavali posamezna zadana področja. Na shodu so tako sprejeli stališče o uveljavljanju slovenskega šolstva, pri čemer pa se člani niso mogli zediniti, ali naj zahtevajo slovenski oddelek na salzburški univerzi ali naj podprejo ustanovitev slovenske univerze v Ljubljani. Društvo sv. Cirila in Metoda za obrambo slovenskega šolstva na mejah je pod vodstvom duhovnika Toma Zupana zahtevalo tudi večjo podporo pri obrambi slovenskega šolstva pred nemških pritiskom. Na tem shodu so katoličani zahtevali tudi ustanovitev slovenske gimnazije v Ljubljani, to idejo pa je z novim protiliberalističnim poudarkom na naslednjem shodu škof dr. Anton Bonaventura Jeglič začel tudi uresničevati. Prav tako so zahtevali šolstvo na verski podlagi ter uvedbo slovenskega učnega jezika povsod, kjer so živeli Slovenci.

Stroga ločitev med zasebnim in javnim življenjem, ki jo je zagovarjal liberalizem, je dobila svoj odraz tudi v odklanjanju politične razsežnosti posameznikovega verskega prepričanja. Liberalci so sicer vsakemu priznavali pravico do (ne)izpovedovanja vere, toda to bi po njihovem moralo ostati na zasebni ravni in ne bi nikakor smelo vplivati na ravnanje posameznika v javnem življenju, s čimer pa se predstavniki političnega katolicizma niso mogli strinjati. Šušteršič je tako odločno nasprotoval liberalnemu načelu, da je posameznikovo politično življenje popolnoma neod-

visno od njegovega verskega prepričanja ter da njegova osebna vera nima nobenih posledic za njegovo javno delovanje. O tem je govoril tudi v šolskem odseku 30. avgusta: *“Pravijo sicer, da je ta, in oni v zasebnem življenju dober katolik. Dobro. A to še ne zadostuje. Pravi katoličan je v zasebnem in javnem življenju jedini in isti, povsodi mu je in mu mora biti vera glavni smoter, povsod mu je vera v prvi vrsti na dnevnem redu. Kaj pomaga, če doma v sobici pred Kristusom klečim, če pa ga v javnem življenju kot svojega gospoda ne priznavam! Kristus je naš gospod v zasebnem in javnem življenju in njemu bomo nekdanj za vse svoje življenje, zasebno in javno, odgovor dajali!”*⁶

Znanstveno-umetnosti odsek je zahteval ustanovitev Leonove družbe⁷ in širjenje umetniškega duha, medtem ko je odsek za tisk poudarjal velik pomen kvalitetnega tiska na katoliških načelih.

Zelo pomembni za razvoj slovenskega gospodarstva in sociale so bili sklepi socialnega odseka, kjer je vodilno vlogo prevzel Krek. Shod je določil reševanje kmečkega in delavskega vprašanja, kar so poglobljali in dograjevali tudi naslednji shodi. Odločitve, sprejete na tem in na naslednjih katoliških shodih so bistveno vplivale na izboljšanje socialnih razmer na Slovenskem, politično pa, kot sem že napisala, odpirale katoličanom v katoliški narodni stranki vedno večjo odmevnost in priljubljenost med Slovenci. Člani so tako zahtevali ustanovitev zadrug in posojilnic ter zavarovalnic, omejitev nočnega dela, prepoved dela za otroke, uveljavljanje socialnih pravic delavcev. Prav tu je Krek izrekel svoj znani rek, ki je bil podlaga za vse njegovo socialno delovanje: *“Zavedati se moramo, da ne delimo delavcem milosti, ampak pravico.”*⁸

Če zaključim s prvim katoliškim shodom – shod je pomenil veličastno manifestacijo naraščajočega vpliva političnega katolicizma. S sprejetjem resolucij o socialnem vprašanju ter njihovo dejansko uresničevanje je kato-

liškemu taboru v naslednjih letih pripomogel pridobivati široko podporo med kmeti in delavci. Ta podpora mu je prinesla tudi politično prevlado, medtem ko se takratni liberalni tabor ni bil sposoben postaviti po robu in je v obdobju zaostrenih socialnih bojev "vedno bolj izgubljal stik s časom".⁹

Drugi katoliški shod (10. do 12. september 1900)

Tudi drugi katoliški shod je potekal v znamenju zborovanj, množičnih manifestacij, dela posameznih odsekov ter skupnih pobožnosti. Tu se je še poglobilo prizadevanje za rešitev socialnega vprašanja, ustanovili so katoliško učiteljsko organizacijo, ki je dobila ime po škofu Antonu Martinu Slomšku, zavetniku učiteljev. Vendar Slomškova zveza sprva ni zaživela ter je naletela na velik odpor v deželnem šolskem svetu, kjer so imeli večino liberalci. Krepitev doživi zveza šele s prevlado SLS na Kranjskem (1908)¹⁰.

Tudi na drugem katoliškem shodu je o razmerju med katolištvom in politiko spregovoril dr. Šušteršič: "Skozi vse evangelije bemo, da so bili sovražniki Kristusovi pismarji, farizeji, veliki duhovniki itd. To je bila takratna inteligenca judovskega naroda. 'Inteligenca' je torej že takrat sovražila Kristusa, in ta tipus se je tudi ohranil do današnjega dne. In nasprotovala je inteligenca Kristusu na ravno tak način in z istimi sredstvi kot danes: s sofistikom, z lažjo, z obrekovanjem; rekli so, da je s satanom v zvezi, potem so ga šli k cesarskemu namestniku tožiti kot veleizdajalca in končno so ga obtožili in na smrt obsodili kot bogoskrunca ... Skozi vsa stoletja do današnjega dne smo našli ljudi, ki iščejo blasfemije tam, kjer jih ni, pa je tam ne vidijo, kjer je! ... Bodimo potolaženi in se ne razburjajmo nad Kajfeži; ostali bodo, dokler bode svet stal: ta tipus ne bode izumrl!"¹¹ V nadaljevanju svojega govora je tudi poudaril, da se bo v javnem (na političnem področju) življenju izbojeval boj

Angel (študija za vitraj), 2006.
Kolaž, tuš, papir.

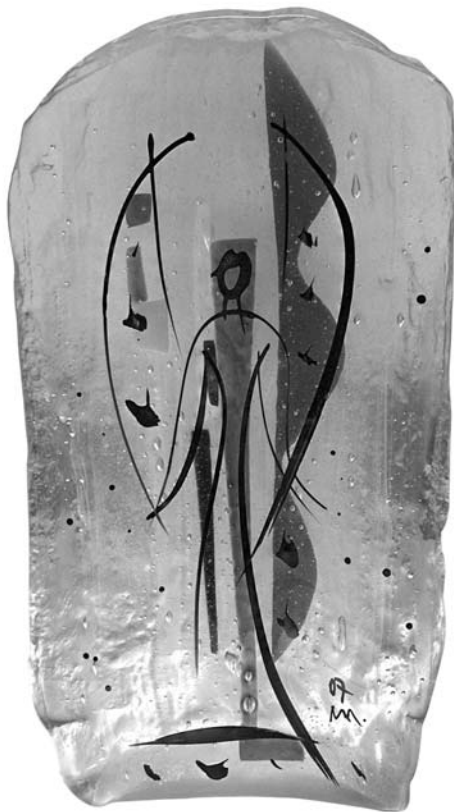
med katolištvom in njegovimi nasprotniki: "Da, res je, moja privatna stvar je, če verujem ali ne, to je res. Moja privatna stvar je pa tudi, da to vero nesem v javno življenje! ... Ali veljajo v javnem življenju tisti večni zakoni, kakor v zasebnem življenju ali drugi? Ali ima človek

*dve duši, eno za doma, če se zapre v svojo sobico, ali pa k večjemu za cerkev, eno pa za javno življenje? Ali ni človek podložen Bogu in njegovim zakonom od prvega hipa svojega življenja do zadnjega, povsod, kjer bodi, kamor pride, v vseh odnošajih, v zasebnem in v javnem življenju? Torej vera spada tudi v javnost, je javni faktor, javen element! To nasprotniki sami nehoté pri vsaki priliki priznavajo. ... Če je vera privatna stvar, zakaj se pa gospodje tako razburjajo?!*¹² Ko beremo te vrstice, bi lahko mirno ponovili zadnje vprašanje, ko govorimo o današnjem javnem prostoru, kjer je vsak, ki je veren, označen kot pristranski. Spomnimo se samo odziva medijev v lanskem letu, ko je društvo Akademski pravnik povabilo k rdeči maši ob začetku akademskega leta pravnike, sodnike ter vse, ki se pri svo-

jem delu srečujejo s pravom. Takrat so se mediji na široko razpisali o tem, kako je nedopustno, da gre sodnik k taki maši, saj s tem dokazuje, da je veren, kot tak pa po mnenju liberalnih medijev ne more biti nepristranski. Zanimivo, da se te ugotovitve ne uporablja za vse, ki se označujejo za ateiste.

Tretji katoliški shod (26. do 28. avgust 1906)

Na pobudo ljubljanskega škofa A. B. Jegliča je bil v Ljubljani avgusta leta 1906 sklican tretji katoliški shod, katerega glavni namen je bil pregled dotedanjega dela ter načrtovanje novih nalog, ki naj bi koristile slovenskemu narodu. Že pred samim začetkom shoda so se v Trstu dobili slovenski in hrvaški študentje, na predvečer shoda pa še slovenska

Angel, 2007. Poslikava na masivno večbarvno taljeno steklo.

dijaška zveza. Oboje je predstavljalo uvod v tretji shod, ki so se ga poleg Slovencev iz večine slovenskih dežel (kot sem že zapisala, so koroški slovenski katoliški voditelji zaradi razhajanj z vodstvom SLS, ki so mu očitali, da se ob volilni reformi ni zadosti zavzelo za drugi slovenski koroški državnozborni mandat, shod bojkotirali¹³) udeležili tudi gostje iz Hrvaške, Češke, Moravske, Bosne in Dunaja ter lavantinski, tržaški in goriški škof.

V primerjavi s prvima dvema katoliškima shodoma tretji ni prinesel opaznih novosti. Znotraj shoda so delovali cerkevno-politični odsek, odsek za književnost in umetnost, socialni odsek ter organizacijski odsek. Izjema je bil le organizacijski odsek, ki je predlagal, da se združijo vsi katoliško misleči Slovenci v skupno stranko z izvršilnimi odbori po deželah. Na čelu stranke naj bi bil osrednji odbor, po volilnih okrajih pa naj bi delovala politična društva. S svojim predlogom je tako tretji katoliški shod prispeval h koncu *“procesa vsestranskega razmaha katoliškega gibanja ... ki je dobilo svojo definitivno in dovršeno obliko”*¹⁴.

Na tretjem shodu je Krek sicer ugotavljal ugodno vzdušje, ki je zavladalo med slovenskim katoličani pri uveljavljanju socialno-političnih in gospodarskih ter kulturnih reform.¹⁵ Tretji katoliški shod je imel, kljub prepričanju škofa Jegliča, da so shodi pomembni predvsem za krepitev verskega življenja, tudi velik politični vpliv. Prvak SLS dr. Šuštaršič je na shodu izkoristil vsako priliko, da je obračunal s političnimi nasprotniki stranke, kar je vrglo senco na sam shod. Kljub vsemu pa je tudi tretji katoliški shod, tako kot prejšnja dva, zaznamovala velika množica udeležencev posameznih zborovanj ter pobožnosti.

Četrti katoliški shod (23. do 27. avgust 1913)

Četrti katoliški shod, za katerega je prav tako dal pobudo škof Jeglič, je v manifesta-

tivnem smislu daleč prekašal vse dotedanje katoliške shode, medtem ko v vsebinskem oziru ni presegel prejšnjih. Škof Jeglič je že v začetku leta 1913 k sodelovanju na shodu povabil tudi katoličane na Hrvaškem, ki so se na vabilo tudi odzvali. Dr. Josip Gruden¹⁶ je tako 22. marca v *Slovincu* povabil na slovensko-hrvaški katoliški shod in v njem poudaril, da je osnovni namen shoda *“poživiti in okrepiti versko misel, nastopiti z vso silo proti slabemu tisku, spričo 1.600 letnega jubileja zmage krščanstva nad poganstvom pa manifest za katoliško idejo”*.¹⁷

Že prvi dan se je v Ljubljani zbrala velika množica ljudi. *“Ob osmih zjutraj se je začel razvrščati na sedmih zbiralističnih slavnostnih spreved, namenjen k slovesni službi božji na Kongresnem trgu. Na čelu spreveda so šli konjeniki in belokranjski fanfaristi, za njim dolga vrsta poslancev, deželnih odbornikov, županov in občinskih svetovalcev, nato pa se vrstili: vestfalski Slovenci, okoli 100 oseb močno zastopanih Poljakov in deputacije Čehov, oboji v pestrih nošah, nad 1.500 Hrvatov, deloma v narodnih nošah, akademiki in starešine, 300 čeških Orlov, okoli 2.500 glav močna skupina slovenskih narodnih noš, Belokranjci, Primorci, Bogomile, pevci, gospodarske organizacije, učiteljstvo, rokodelska društva, prosvetne organizacije, delavske organizacije in nazadnje Marijine družbe, skupno nad 20.000 oseb z 12 godbami in 141 zastavami. /.../ Na Kongresnem trgu je pričakalo spreved 11 jugoslovanskih škofov in dolga vrsta drugih cerkvenih in posvetnih dostojanstvenikov ...”*¹⁸

Čeprav vsebina večinoma ni bila nova, pa je pozornost zbudilo dejstvo, da so člani zborovanja že opozarjali na velik pomen migracijskega in izseljeniškega vprašanja ter iskali rešitve v odnosu do ohranjanja narodne in verske identitete izven meja matičnega ozemlja.

V odseku za versko življenje so zopet poudarjali velik pomen poglobljanja vere vsakega posameznika v njegovem življenju, posebno

pozornost so namenili vsestranskemu verskemu življenju pri slovenskih izseljencih ter pri tem izrazili skrb za ohranitev vere in narodne pripadnosti teh, ki so zapustili domovino. V teh dneh je deloval tudi odsek za krščansko izobrazbo, kjer so posebej poudarili, da je poleg vere in naroda za vsakega človeka izobrazba izredno pomembna, pri čemer more veliko vlogo odigrati katoliški tisk. V odseku za karitativno dejavnost so posebno skrb namenili mladini ter delavkam in služkinjam. Socialnoustavni odsek pa je zadnji dan shoda obravnaval tudi delavsko in kmečko vprašanje, pri čemer so poudarjali potrebo po stanovskih organizacijah, boljši izobrazbi kmetov ter delavcev ter potrebo po združništvu, ki naj bi pomagalo kmetu pri preživetju ter razvoju.¹⁹

Množičnost tega katoliškega shoda je potrdila prevlado katoliškega gibanja na Slovenskem, kar so v neki meri priznavali tudi njegovi nasprotniki. Shod je zato pomenil velik mejnik v zgodovini katoliškega gibanja na Slovenskem, ki je svoj vrh po vsej verjetnosti dosegel na II. Evharističnem kongresu za Jugoslavijo²⁰, ki je potekal v Ljubljani od 28. do 30. junija 1935 in je v treh dneh zbral okoli 200.000 katoličanov, kar je pomenilo največjo manifestacijo katolištva na Slovenskem v 20. stoletju, obenem pa je želel biti hkrati tudi shod vseh katoliških Jugoslovanov.

Peti katoliški shod (25. do 28. avgust 1923)

Na volitvah v Narodno skupščino 18. marca 1923 je Slovenska ljudska stranka dobila zmagovitih 60,5 % glasov oziroma 21 od 26 poslanskih sedežev, kolikor jih je v Narodni skupščini pripadalo Sloveniji. Eden izmed glavnih razlogov za tak uspeh je bila tudi jasna in odločno izražena zahteva SLS po avtonomiji, kar je stranka poudarjala tudi v svojem političnem tisku ter strankarskih shodih. Že pred volitvami je SLS izdala brošuro z na-

slovom *Sodite po delih!*, v kateri so zahtevali revizijo vidovdanske ustave, narodno samoodločbo in preoblikovanje jugoslovanske kraljevine v federativno skupnost Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov. Pri tem bi avtonomno Slovenijo vodila slovenska vlada, ki bi jo volil slovenski parlament. V njegovi zakonodajni pristojnosti bi bila tudi opredelitev razmerja med Cerkvijo in državo, določitev pravic in dolžnosti Cerkve v odnosu do države, šolska zakonodaja, organizacija politične in finančne uprave ... S tem bi, kot je poudarila SLS, zagotovili politično, kulturno, socialno in narodno samostojnost slovenskega naroda.²¹ Po tako velikem političnem uspehu je bil nato avgusta v Ljubljani organiziran še peti katoliški shod, s katerim je stranka tudi manifestativno potrdila svojo politično prevlado, imel pa je velik pomen tudi za politično uveljavitev SLS v novi jugoslovanski državi, saj se je manifestativnega sprevoda drugi dan shoda udeležil tudi kralj Aleksander Karađorđević.

Na shodu so sprejeli več programskih resolucij, ki so opredeljevale ravnanje slovenskih katoličanov v vseh segmentih človekovega zasebnega in javnega, družbenega življenja, tako na verskem, cerkvenem, državnem, šolskem, znanstvenem in socialnem področju. Poudarili so velik pomen družine kot temelja vsega človekovega bivanja, ter se zavzeli za zaščito javne morale. Zahtevali so tudi, naj bosta v šolah vzgoja in pouk v vseh predmetih, ki zahtevajo versko-nravna vprašanja, v skladu z načeli katoliške vere, verouk pa naj bi bil obvezen predmet v šolah. Prav tako so, kot v vseh prejšnjih shodih, ponovno poudarili velik pomen kvalitetnega katoliškega tiska, ki mora biti zavezan resnici.

Shod je sprejel tudi posebno resolucijo o socialnem vprašanju, v kateri so opozorili na velike socialne nevarnosti, ki jih s seboj prinaša sodobno kapitalistično gospodarstvo. Moderni kapitalizem nujno pomeni razredni

boj, zavrnili pa so tudi materialistični socializem in komunizem ter še enkrat izpostavili pomen katoliških načel, na temelju katerih je potrebno reševati socialna vprašanja.

V petem katoliškem shodu je videl gimnazijski profesor dr. Franc Ambrožič tudi idejne začetke slovenske Katoliške akcije. V sprejetih sklepih petega shoda je namreč še posebej poudarjeno, *“da je temeljna naloga podrobno razvejane in stanovsko organizirane katoliške skupnosti v Sloveniji po izvedeni idejni ločitvi duhov poglobiti svoje življenje po veri”*. Koordinacijo obstoječih katoliških združenj in gibanj v obeh škofijah naj bi prevzela Katoliška akcija, vendar na katoliškem shodu niso predvideli nobenih konkretnih rešitev, kako bi uresničili te načrte.²²

Zaključek

Na Slovenskem so znamenja novih časov najprej dojeli krščanski socialisti, ki so izhajali iz Mahničeve katoliške obnove. Mlajša duhovščina se je v duhu krščanskosocialne ideje začela konec osemdesetih let 19. stoletja intenzivno spopadati s socialno problematiko. Velika spodbuda k temu so bile krščansko socialne ideje dunajskega kroga, ki ga je predstavljal predvsem Karl Vogelsang, in ki so se uveljavile predvsem na drugem avstrijskem katoliškem shodu leta 1889 na Dunaju. V tem času papež Leon XIII. izda tudi delavsko okrožnico *Rerum novarum*, s katero je spodbudil socialno misel pri katoliških mislecih. Mlajša generacija krščanskih socialcev, katerih najvidnejši predstavniki so Janez Evangelist Krek, Ignacij žitnik in Andrej Kalan, je ob spoznanju težkih razmer posameznih slojev ljudi, predvsem kmetov in delavcev, začela z zavestnim socialnim delovanjem, ki je izhajalo iz prepričanja, da brez katoliške obnove ne more biti socialno pravičnega sveta. Na podlagi teh vplivov je katoliški tabor na prvem katoliškem shodu leta 1892 oblikoval svoj načelni program, ki je temeljil na

katoliških načelih, s katerimi je želel prežeti celotno družbo v vseh njenih segmentih. Odločno je nasprotoval idejno nasprotnemu liberalizmu in marksističnemu socializmu.

Na katoliških shodih, ki jih je katoliški tabor organiziral v naslednjih desetletjih, so krščanski socialisti pod vodstvom J. E. Kreka začeli aktivno reševati stisko delavcev in kmetov z ustanavljanjem zadrug, posojilnic, hranilnic, zavarovalnic, s čimer so na svojo stran pridobili kmečko prebivalstvo, ki je bilo takrat na robu propada. Prav tako so znotraj krščanskosocialnega programa, ki se je oblikoval in razvijal na katoliških shodih, spodbujali zaščito delavskih pravic. Delavce so množično organizirali v okvir političnih in izobraževalnih društev. Tudi z organizacijo katoliških shodov so katoličani želeli doseči večjo zrelost Slovencev na vseh ravneh družbenega življenja ter so skušali zagotoviti politične, gospodarske, socialne in druge pravice za posameznika ter ves narod. Preko katoliških shodov so katoličani utrjevali svojo versko pripadnost na eni strani, na drugi strani pa so spodbujali narodno zavest in blaginjo. Prav zaradi teh plemenitih in v danem zgodovinskem trenutku pomembnih ciljev je katoliški tabor dobil odločilno vlogo pri oblikovanju takratnega slovenskega prostora ter nedvomno dal smernice za temeljne in dolgoročne rešitve družbenih problemov na Slovenskem v luči krščanstva. Nadaljnji razvoj je tudi potrdil pravilnost prijemov, ki so jih dali katoliški shodi, žal pa je druga svetovna vojna ter totalitarni režim, ki je obračunal s celotnim nasprotnim (katoliškim) taborom, ta razvoj kruto prekinil. Zdi se, da se vse dileme, s katerimi sta se na prehodu v 20. stoletje ukvarjala liberalni in katoliški tabor in za katere se je že zdelo, da so se med obema vojnoma rešile, znova vračajo in kličejo slovenske katoličane k novemu (šestemu) katoliškemu shodu, kjer bi našli odgovore na izzive sedanjega časa, v katerem so katoličani ponovno odrinjeni (diskriminirani)

na rob družbe. Problem pa ni samo na nasprotni strani, temveč mora današnji katoličan čimprej opustiti pasivno držo, ki mu jo je vsilil pretekli totalitarni režim in ki se jo, kot da ga je strah zunanjega (javnega, družbenega) sveta, tako trdno oklepa, ter se mora aktivno spopasti z demoni 21. stoletja.

1. M. Kremžar, *Izhodišča in smer katoliškega družbenega nauka*, Ljubljana, Družina, 1998, 43-54.
2. Leon XIII., okrožnica *Exeunte anno*, 25. 12. 1888. Po: M. Kremžar, n. d.
3. Prim: III. Slovenski katoliški shod v Ljubljani dne 26., 27. in 28. avg. 1906, ur. E. Lampe, Ljubljana, Katoliška bukvarna, 1907, 22-25.
4. Poročilo pripravljalnega odbora o I. slovenskem katoliškem shodu, kateri se je vršil 1892. leta v Ljubljani. Ljubljana, 1893.
5. Janez Juhant: Stoletnica prvega slovenskega katoliškega shoda, v: *Slovenec*, št. 205 (5. IX. 1992), 31.
6. *Slovenec*, št. 206 (11. IX. 1981), 2.
7. Leonova družba, katoliško znanstveno društvo, je bila ustanovljeno 1892 ob 1. katoliškem shodu. Prvi predsednik družbe je bil Janez Kulavic, podpredsednik Janez Evangelist Krek, tajnik Aleš Ušeničnik, blagajnik Jože Debevec. Člani družbe so prirejali javna predavanja s področja bogoslovja, modroslovja, leposlovja, pravoznanstva, naravoslovja in zgodovine. Svoje prispevke so objavljali v Katoliškem obzorniku (njegov naslednik je bil Čas), ki ga je do leta 1903 izdajal Ušeničnik pod svojim imenom, da je lahko svobodno obravnaval aktualna politična vprašanja. Leta 1914 so Leonovo družbo preoblikovali v književno društvo za strokovno znanstvo, poljudno znanstvo ter leposlovje. Člani družbe so si tudi prizadevali ustanoviti univerzo ter akademijo znanosti v Ljubljani. Univerza s teološko fakulteto je tako začela delovati 1919 leta. Družba je po letu 1945 zaradi spremenjenih političnih okoliščin nehala delovati, vendar so slovenski teološki profesorji v Rimu zato leta 1978 ustanovili Slovensko bogoslovno akademijo, ki redno prireja simpozije. Prim.: *Ilustrirana zgodovina Slovencev*, Ljubljana, Založba Mladinska knjiga, 1999, 272.
8. Poročilo pripravljalnega odbora o I. slovenskem katoliškem shodu, kateri se je vršil 1892. leta v Ljubljani. Ljubljana, 1893.
9. *Slovenska kronika XX. stoletja*, ur. Janez Cvirn, Ljubljana, Nova revija, 2001, 184.
10. Fran Erjavec v svojem delu *Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem* kot enega izmed razlogov navaja fanatizem liberalnega učiteljstva. Prim. F. Erjavec, *Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem*, Ljubljana, Prosvetna zveza, 1928.
11. Poročilo o II. Slovenskem katoliškem shodu, ki se je vršil leta 1900 v Ljubljani, Pripravljalni odbor, Ljubljana, 1901, 195. Pri tem najbrž ni potrebno dodati, da je bila s temi besedami mišljena kritika tedanje kranjske in slovenske inteligence, ki je v večini pripadala liberalnemu taboru.
12. Prav tam, 201.
13. Prim. Peter Vodopivec, *Od Pohlinove slovnice do samostojne države: Slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja*, Ljubljana, Založba Modrijan, 2006.
14. III. Slovenski katoliški shod v Ljubljani dne 26., 27. in 28. avgust 1906, ur. E. Lampe, Ljubljana, Katoliška bukvarna, 1907.
15. Janez Juhant, Zvonko Bergant, Katoliško gibanje in Slovenci kot narod, v: *Žbornik Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju*, Ljubljana, Družina, 2002, 272.
16. Duhovnik, prefekt in ravnatelj Alojzijevišča, profesor zgodovine na ljubljanskem bogoslovju, kanonik, arhidiakon ljubljanskega mesta in knezoškofijski komisar za verouk na srednjih šolah. Vseskozi pa je imel veliko veselje do pisanja zgodovinskih prispevkov, študij in razprav. Bil je tudi predsednik Leonove družbe, odbornik Muzejskega društva za Kranjsko, ravnatelj Kranjskega, pozneje Narodnega muzeja, in član nekaterih uredništev. Njegovi zvezki Zgodovine slovenskega naroda so izhajali od leta 1910 do 1922. Umril je 1. novembra 1922.
17. *Slovenec*, št. 74 (22. III. 1913), 3.
18. *Slovenska kronika XX. stoletja*, Ljubljana, Nova revija, 2005, 138.
19. Prav tam, 138-139.
20. Prim. Helena Jaklitsch, II. Evharistični kongres za Jugoslavijo, v: *Tretji dan*, november/december 2005, št. 9/10.
21. *Slovenska novejša zgodovina 1848-1992: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije*, 1. knjiga, Ljubljana, Založba Mladinska knjiga, 2005, 267-268.
22. France M. Dolinar, "Deus lo vult" - Katoliška akcija v Sloveniji 1927-1945, na: http://www.kath-kirche-kaernten.at/upload/22919_predavanje_dolinar.pdf, 4.